

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто сутність та зміст поняття “фінансовий стан підприємства”. Розкрито комплексні підходи до оцінювання фінансового стану підприємства, зокрема торгівлі.

Ключові слова: фінансовий стан підприємства, оцінка, характеристика фінансового стану, показники, ліквідність, конкурентоспроможність, платоспроможність.

I. Вступ

Результати аналізу фінансового стану підприємства сприяють раціональному розподілу фінансових ресурсів підприємства, оскільки від цього залежить вся його подальша діяльність. Це пов'язано з тим, що фінансова стійкість підприємства передбачає такий рух грошових потоків, що забезпечує постійне перевищення доходів над видатками. В умовах ринку поняття фінансової стійкості полягає в отриманні стабільного доходу від реалізації продукції підприємства (виконання робіт, надання послуг), достатнього для покриття зобов'язань перед державою (у вигляді податків, зборів, обов'язкових платежів), постачальниками, кредиторами, працівниками тощо. Одночасно для розвитку підприємства необхідні кошти на розвиток і модернізацію виробництва, технічне переоснащення матеріальної бази, покращення соціального клімату, які повинні залишитися в його розпорядженні після виконання зобов'язань.

Таким чином, фінансовий стан визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал у діловому співробітництві, оцінює міру гарантування економічних інтересів самого підприємства і його партнерів у фінансових та інших відносинах. Найкращим способом об'єктивного достовірного оцінювання фінансового стану підприємства є його аналіз, який дає змогу відстежити тенденції розвитку підприємства, комплексно оцінити виконання плану з надходження фінансових ресурсів та їхнє використання з позиції поліпшення фінансового стану на основі вивчення причинно-наслідкового взаємозв'язку між різними показниками виробничої, комерційної й фінансової діяльності. Дані фінансового аналізу використовуються для прогнозування можливих фінансових результатів, економічної рентабельності, виходячи з реальних умов господарювання та наявності власних і позикових ресурсів; розробки моделей фінансового стану при різних варіантах використання ресурсів; розробки конкретних заходів, спрямованих на зміцнення фінансового стану підприємства.

В економічній літературі присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних учених, які зробили вагомий внесок у розробку теоретичних положень та методологічних підходів до проблеми оцінювання фінансового стану підприємства. У Російській Федерації останні дослідження з цих питань висвітлено у працях У. Белоліпецького, І. Бланка, Ф. Бутинець, О. Волкової, Г. Герасименко, І. Дем'яненко, К. Ізмайлової, В. Ковальової, Г. Панової, Р. Сайфуліна, О. Стоянової, Є. Уткіної, В. Черкасової, А. Шеремета та інших авторів, в Україні – у працях Т. Бені, С. Довбні, В. Івахненко, М. Коробова, М. Лапішко, Є. Мниха, А. Поддєрьогіна, С. Покропівного, Н. Тарасенко та інших. У сучасних умовах господарювання підприємств важливим є врахування поряд з такими елементами, як платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, що визначається, зокрема, ефективністю оборотних коштів, прибутковістю підприємства, таких як потенціал формування та повнота використання фінансових ресурсів, збалансування грошових потоків і рівень фінансового ризику.

Суттєве значення для дослідження проблеми функціонування та розвитку торгівлі мають праці таких відомих вітчизняних учених, як: В. Апопій, Г. Башнянин, Я. Гончарук, Ю. Дайновський, В. Загорський, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, В. Марцин, Б. Мізюк, Н. Міценко, О. Покатаєва, А. Садеков, Л. Саркісян, Н. Ушакова, Ф. Хміль, В. Шевчук, О. Шубін. Проте вивченню оцінки фінансового стану торговельних підприємств приділяється дуже мало уваги, що зумовлює актуальність дослідження.

II. Постановка завдання

Мета статті – розглянути сутність та зміст поняття “фінансовий стан підприємства”; розкрити комплексні підходи до оцінювання фінансового стану підприємства, зокрема торгівлі.

III. Результати

Поняття фінансового стану включає такі складові, як: платоспроможність підприємства, фінансова стійкість та ліквідність. Розглянувши ці показники, будь-який партнер зможе оцінити стійкість підприємства у ве-

ликому бізнесі та прийняти рішення стосовно економічної доцільності встановлення або продовження відносин з підприємством. У стабільному фінансовому стані зацікавлено передовсім саме підприємство, однак такий стан формується в процесі його відносин із постачальниками, покупцями, акціонерами, банками та іншими юридичними і фізичними особами. Безпосередньо від підприємства залежить міра його економічної привабливості для всіх юридичних осіб, що завжди мають можливість вибору між багатьма підприємствами, спроможними задовольнити той самий економічний інтерес [15]. З іншого боку, фінансовий стан підприємства треба систематично оцінювати за допомогою різноманітних прийомів та методів. Інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства є дані: Форма № 1 (Баланс), Форма № 2 (Звіт про фінансові результати), Форма № 3 (Звіт про рух грошових коштів), Форма № 4 (Звіт про власний капітал) та примітки до річної фінансової звітності, а також дані статистичної звітності й оперативні дані.

У науці існує велика кількість трактувань цього поняття, але в більшості випадків вони є схожими. Так, Б. Райзберг, Л. Лозовський та Е. Стародубцева трактують поняття "фінансовий стан" як рівень забезпечення економічного суб'єкта грошовими коштами для здійснення господарської діяльності, підтримки нормального режиму роботи та своєчасного проведення розрахунків [13]. Вважаємо, що таке визначення не повністю розкриває зміст цього поняття, оскільки робить основний наголос на такий аспект, як платоспроможність підприємства, не враховуючи інші критерії.

Так, Е. Маркар'ян та Г. Герасименко визначають поняття фінансового стану підприємства як сукупність показників, що відображають його здатність своєчасно розраховуватися за власними борговими зобов'язаннями [7], однак це визначення вказує лише на одну з характеристик цього поняття – відповідний рівень показника ліквідності. Схоже визначення надає і О. Філімонов, розглядаючи його як рівень забезпеченості підприємства відповідним обсягом фінансових ресурсів, необхідних для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями [14].

Дуже звужене поняття фінансового стану підприємства надають А. Ковальова та В. Привалова, які розуміють його як сукупність показників, що відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів. Слід зауважити, що фінансовий стан підприємства – це не тільки сукупність показників, за їх допомогою здійснюється кількісний вимір [5].

А. Поддєрьогіну видається можливим розширити поняття фінансового стану та на-

дати його комплексне визначення як результату взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємств, що визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність розміщення та використання фінансових ресурсів [12].

С. Онисько та П. Марич зазначають, що: "Фінансовий стан підприємства характеризується забезпеченістю його фінансовими ресурсами, що необхідні для нормального функціонування, доцільністю їх розміщення й ефективністю використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними і фізичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю" [9]. Із цим визначенням майже повністю погоджується М. Коробов. Він стверджує, що "фінансовий стан підприємства" – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Фінансовий стан можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності за своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями" [6].

В. Осмоловський визначав "фінансовий стан підприємства" як комплексне поняття, яке характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормальної виробничої діяльності комерційних та інших суб'єктів господарювання, доцільністю й ефективністю їх розміщення та використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими суб'єктами господарювання, платоспроможністю та фінансовою стійкістю [10]. У цьому визначенні автор звертає увагу не тільки на забезпеченість фінансовими ресурсами, а ще й на доцільність їх використання, платоспроможність та фінансову стійкість підприємства. А. Загородній, Г. Вознюк та Т. Смовженко це поняття пояснюють як стан економічного суб'єкта, що характеризується наявністю фінансових ресурсів, забезпеченістю коштами, необхідними для господарської діяльності, підтримання нормального режиму праці та життя, здійснення грошових розрахунків з іншими економічними суб'єктами [3]. Це визначення, за думкою авторів, обмежується лише наявністю фінансових ресурсів, здійснення грошових розрахунків вказує тільки на рух грошових коштів у процесі нормальної господарської діяльності.

Зокрема, найбільш повне визначення поняття "фінансовий стан підприємства" розкриває М. Дем'яненко, який вважає його комплексним поняттям, що відображає якість сторони виробничої та фінансової діяльності підприємства, є результатом реалізації всіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин такого підприємства. Воно характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його

кругообігу, здатність розраховуватися за своїми зобов'язаннями і забезпечувати ефективне фінансування виробничої діяльності на певний момент часу [2].

Узагальнюючи наукові погляди, можна зробити висновки, що фінансовий стан підприємства є однією зі складових економічного потенціалу, адже його елементами можна вважати всі ресурси, що будь-яким чином пов'язані з функціонуванням і розвитком підприємства. Щодо забезпечення фінансової стабільності діяльності суб'єкта господарювання необхідно вирішувати два основних завдання:

- підтримувати здатність відповідати за поточними фінансовими зобов'язаннями (характеристика фінансового стану підприємства з позиції короткострокової перспективи);
- забезпечувати довгострокове фінансування в бажаних обсягах і здатність підтримувати існуючу або бажану структуру капіталу – оцінювання фінансового стану підприємства з позиції довгострокової перспективи [8].

Крім того, можна зробити такі висновки:

1. Фінансовий стан є сукупністю деяких елементів, а саме: ліквідності та платоспроможності, ділової активності, фінансової стійкості та майнового стану підприємства. Тобто оцінити фінансовий стан за однією ознакою неможливо, це можна зробити тільки маючи узагальнюючу інформацію щодо сукупності всіх елементів, які характеризують підприємство.

2. Фінансовий стан характеризується наявністю коштів на рахунках підприємства. Тобто всі наукові погляди відрізняються один від одного, але збігаються в наявності найголовнішого факту щодо сутності фінансового стану підприємства, як його оцінки із забезпеченості такого підприємства фінансовими ресурсами, які потрібні для ефективного використання та плідної співпраці з іншими суб'єктами господарювання.

Після розгляду наукових поглядів щодо сутності фінансового стану підприємства стає зрозумілим, що в першу чергу він відображає рівень прибутку і це вважається найголовнішою характеристикою поняття. Але якщо більш детально привернути увагу до фінансового стану саме торговельного підприємства, то ми побачимо, що великий вплив на рівень прибутку має взаємозв'язок фінансових показників з даними господарської діяльності торговельного підприємства, такими як обсяг роздрібного чи оптового товарообігу, реалізації продукції, а також з показниками ефективності використання матеріальних ресурсів, праці, матеріально-технічної бази тощо.

За результатами аналізу фінансовий стан може бути оцінений як стійкий, нестійкий або кризовий. Фінансовий стан торговельного підприємства вважається стійким за наявності таких умов:

– власний капітал є в обсязі, не меншому від його потреби, й використовується за призначенням;

- достатньою є сума власного капіталу в матеріальних оборотних активах і насамперед в оплаті товарів;
- розрахунки за зобов'язаннями перед банками, бюджетом, постачальниками, іншими кредиторами здійснюються своєчасно і без перебоїв.

Якщо ці умови в комплексі не дотримуються, підприємство має або буде мати фінансові труднощі, а його фінансовий стан є нестійким. А це найчастіше буває тоді, коли не витримано чотири основні передумови фінансової стійкості підприємств:

- виконання плану товарообігу чи реалізації продукції;
- прискорення оборотності оборотних активів;
- забезпечення необхідного рівня прибутковості;
- збереження і примноження власного оборотного капіталу.

Кризовим фінансовий стан підприємства вважається тоді, коли воно має критичну неплатоспроможність, яка є ознакою потенційного банкрутства [1].

Дуже важливим фактором, який впливає на рівень стійкості та в цілому на стан торговельного підприємства, є конкурентоспроможність. Конкурентоспроможність торговельного підприємства є відносною характеристикою, яка виражає відмінності розвитку цього підприємства від розвитку конкурентних підприємств за ступенем задоволення своїми товарами, потреб споживачів і за ефективністю господарської діяльності. Конкурентоспроможність характеризує можливість та динаміку пристосування торговельного підприємства до умов ринкової конкуренції. Необхідно зазначити, що конкурентоспроможність підприємства залежить від таких чинників, як:

- місткість ринку;
- легкість доступу на ринок;
- конкурентоспроможність галузі;
- можливість технічних новин у галузі;
- однорідність ринку;
- конкурентоспроможність регіону і країни [11].

Отже, дослідивши різноманітні погляди багатьох учених, можна зробити комплексне трактування поняття. Фінансовий стан підприємства – це сукупність економічних показників, за допомогою яких можна дослідити платоспроможність підприємства, економічну стійкість, здатність до саморозвитку, а також конкурентоспроможність підприємства на ринковому середовищі.

IV. Висновки

Особливого значення набуває своєчасне й об'єктивне оцінювання фінансового стану

підприємств, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку (доходу) підприємства, які можна виявити тільки на підставі аналізу фінансового стану останнього. Тому виникає необхідність у систематичному аналізі фінансового стану, його платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості. Кожне підприємство намагається досягти стійкого фінансового стану, тобто забезпечити ефективне використання фінансових ресурсів, що є гарантом своєчасності розрахунків з постачальниками, бюджетом та іншими ланками фінансової системи, подальшого економічного й соціального розвитку підприємства. Тому фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження та ефективного використання фінансових ресурсів, досягнення оптимального співвідношення власних, позичених і залучених фінансових ресурсів.

Таким чином, виникає об'єктивна необхідність оцінювання фінансового стану суб'єктів господарювання з метою раціонального використання їх фінансових ресурсів. Це уможливить критичне оцінювання фінансових результатів діяльності підприємства як у статичній за певний період, так і в динаміці – за ряд періодів, дасть змогу визначити “больові точки” у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, – їх раціонального розміщення.

Список використаної літератури

1. Гринів Б.В. Економічний аналіз торговельної діяльності : навч. посіб. / Б.В. Гринів. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 392 с.
2. Фінансовий словник-довідник / [М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан та ін. ; за редакцією М.Я. Дем'яненка. – К. : ІАЕУААН, 2005. – 507 с.
3. Загородній А.Г. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – К. : Знання, 2004. – 377 с.
4. Ільченко С.О. Математична модель фінансового стану на основі системи балансових рівнянь / С.О. Ільченко // Економіст. – 2006. – № 1. – С. 38–41.
5. Ковалев А.И., Привалов В.П. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2001. – 256 с.
6. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. / М.Я. Коробов. – К. : Знання, КОО, 2006. – 378 с.
7. Маркар'ян Е.А. Фінансовий аналіз / Е.А. Маркар'ян, Г.П. Герасименко. – М. : ПРИОР, 1997.
8. Мошенський С.З. Економічний аналіз : підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів / С.З. Мошенський, О.В. Олійник ; за ред. Ф.Ф. Бутинця. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2007. – 704 с.
9. Онисько С.М. Фінанси підприємств : підручник для студентів вищих закладів освіти / С.М. Онисько, П.М. Марич. – 2-ге вид., випр. і доп. – Львів : Магнолія Плус, 2006. – 367 с.
10. Осмоловский В.В. Теория анализа хозяйственной деятельности / В.В. Осмоловский. – Минск : Новое знание, 2006. – 188 с.
11. Пастернак–Таранушенко Г. Конкурента : Курс лекций и практических на русском и украинском языках / Г. Пастернак–Таранушенко, В. Рожок. – К. : ЦУЛ, 2002. – 322 с.
12. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств : підручник / [А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін]. – 6-те вид., перероб. та допов. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.
13. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 2-е изд., испр. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
14. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств : навч. посіб. / О.С. Філімоненков. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : МАУП, 2004. – 328 с.
15. Оцінка фінансового стану підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arenta-group.com/ua/showarticle/98.html>.

Стаття надійшла до редакції 04.01.2013.

Чалая Е.А. Теоретические основы определения финансового состояния торговых предприятий

В статье рассмотрены сущность и содержание понятия “финансовое состояние предприятия”. Раскрыты комплексные подходы к оценке финансового состояния предприятия, в частности торговли.

Ключевые слова: финансовое состояние предприятия, оценка, характеристика финансового состояния, показатели, ликвидность, конкурентоспособность, платежеспособность.

Chalaya E. Theoretical bases of the financial state of trade enterprises

The article reviews the nature and concept of “financial condition.” Disclosed comprehensive approach to assessing the financial condition of the company, including trade.

Key words: financial state of enterprise, estimation, description of the financial state, indexes, liquidity, competitiveness, solvency.